

Mirel Talos

Strania poveste a unui pian

Prefață de Daniel Cristea-Enache

ADAGIO

I

Într-o dimineată geroasă de ianuarie a unuia din neînsemnații ani din coada veacului despre care mulți înțelepți profeteau că urma să fie sfârșitul istoriei, pe acea porțiune a Căii Victoriei dintre Bulevardul Dacia și Ateneul Român, un tânăr înalt, cu un aer cultivat, ce se proiecta în jurul lui ca o aură, pășea apăsător pe asfalt, ca pe o claviatură imaginară pe care cânta cea mai aspră și mai solemnă lucrare de Beethoven.

– Ce arogant este!

Paul Diamandi auzi remarcă în spatele lui, dar nu se sinchisi, continuând să privească ireverențios peste trecători. Da, succesul așternuse pe chipul lui masca perfidă a aroganței, ce-i schimonosise sufletul și îi înclaiase privirea, făcând-o să rămână fixă, rece și disprețuitoare, înfiptă violent în ochii celui din fața lui. Într-o clipă de mărinimie în care era dispus să se uite la interlocutor, ochii îi fulgerau pe un chip încruntat, care speria. Alunecat complet în autosuficiență, începuse să culegă din muzică doar succesul, nu și bucuria pură a sunetelor și fericirea celor pe care îi purta prin toate cele șapte ceruri atunci când îl ascultau, sugrumați de emoție. Din atitudinea lui cumpătată și tăcută, care-i însoțise începuturile urcării spre glorie, nu mai rămăsese nimic; bunătatea i se ștersese din toată făptura. Își propusese să-și spună neîntrerupt că este cel mai mare pianist în viață, că este precum Liszt, că este chiar Liszt,

renăscut, purtat pe aceleași piscuri ale geniului, Liszt, în carne și oase, cu aceleași degete lungi și subțiri, făurite în ceruri, pentru a frământa aluatul de sunete al clavirului, claviatura, oglinda cea mai fidelă a vieții, cu suișuri și coborâșuri, cu acorduri și dezacorduri, cu tonalități majore și minore, vesele și triste, cu pași înainte și înapoi, în sus și în jos, cu înălțări până în ceruri și prăbușiri până în abisuri. Aroganța lui se transformase într-un ritual: când intra într-un loc, se uita peste chipurile celor din fața lui ca peste o masă amorfă, fără nicio îngăduință, iar când vorbea schița un zâmbet ușor disprețuitor, cu care voia să pună în lumină intervalul cultural dintre el și ceilalți. Arunca tot mai puține punți de legătură între el și public; legănat în propriul său cânt, trecuse în categoria celor care cred în Dumnezeu doar în timpul urcării spre cer și care, odată ce văd minunea, o desconsideră. Ținea să-și arate prin semne exterioare desconsiderarea față de cei care fuseseră fusurile scării pe care urcase spre glorie, scară ce era, acum, abandonată cu dispreț. Personalitatea lui adăpostea resurse inepuizabile de aroganță; pentru el, singura societate posibilă era sinele. Toată admirația de care era capabil era îndreptată către sine. Virtutea lui intimă era chiar eul lui.

– Când zbori, poți merge doar înainte. Dumnezeu însuși a stabilit menirea ta, îi spuse un admirator, privindu-l cu venerație, ca pe un idol.

Cântase *Concertul în mi* de Moszkowski. Îi plăceau nespuse cei care îi hrăneau vanitatea, chiar

dacă îi considera niște fapte respingătoare, care îi erau folositori doar pentru că se lăsau subjugați de muzica lui. Găsi foarte inspirată remarca admiratorului, pe care îl privi cu un aer detașat, în timp ce acesta îl privea cu o admirație sacră, dar nu catadicsi să întindă mâna lui sfântă unui admirator impur; corpul lui era format din sunete, nu din celule, și orice contact cu persoane necunoscute, credea el, ar fi putut tulbura armonioasa îmbinare de acorduri care forma corpul lui, ca o sonată. Da, Dumnezeu era alături de el, ca un impresar care își veghează artistul, era convins de asta. Politețea era o virtute ce nu-l caracteriza, la fel ca modestia, pe care nu punea niciun preț.

Un bilet la recitalurile sau la concertele lui Paul Diamandi era la fel de greu de obținut precum mântuirea; cei care-și doreau să-l asculte așteptau luni de zile prilejul binecuvântat de a-și procura intrarea în rai, șansa de a vedea întruchiparea muzicii, geniul ce nu se va fana niciodată. Ultimul concert, din prima zi a noului an, de la Ateneul Român, fusese un succes căruia el credea că nu i se poate alătura vreun epitet. I se păruse că interpretarea dată de el *Suitei în stil vechi* de Enescu fusese desăvârșită; ar fi jurat, într-un moment de aroganță nedisimulată, că personajele din fresca Ateneului prinseseră viață și că se desprindeau de pe pereți pentru a asculta muzica pe care el, doar el, Sublimul, putea s-o făurească. La sfârșit, nu avea îndoieli, aceleași personaje din fresca Ateneului, de la bătrânul Traian la blândul Ferdinand, îl aplaudaseră, chiar mai frenetic

decât melomanii din sală, ale căror palme deveniseră de incandescența aurului aprins de sunetele aidoma unor scânteii, căroră doar el, el, noul Liszt, putea să le dea viață. Aruncă priviri sumare asupra publicului, preferând să se uite la fresca istorică, socotind că era el însuși, deja, un capitol din istoria muzicii. Ondulațiile maiestuoase ale sunețelor pe care le trimitea către bolta Ateneului, bogate în impulsuri descătuse, își afirmau perfecțiunea răspicat și orgolios. Cererile de bis fură atât de insistente, încât a ajuns să cânte bisuri care se întinseseră mai mult decât recitalul în sine. Împresurat de adulație, se socotea deja un Zeu. Scena pianului era doar a lui.

Însuflețit de pilda lui Liszt, se impusese, credea el, cu o autoritate de necontestat și cu diferențe esențiale; virtuțile interpretărilor lui dădeau o înfățișare nouă muzicii clasice, o înfățișare modernă, actuală; era un cutezător în interpretarea muzicală, căreia îi adăugase un salt neprevăzut. Considerându-se un modern, refuza să fie o verigă într-un lanț de pianiști, prizonieri unul de altul; ura școlile și tradițiile, încătușarea în general; se pusese, imaginar, în fruntea unei mișcări de eliberare a expresiei pianistice; nu pune niciun preț pe autoritatea exemplelor. Considera că ajunsese la privilegiul unui Maestru, pentru că muzica lui căpătase deja înțelesuri normative; făcuse ucenicia tuturor pianiștilor mari, își însușise tehnici și coduri din arta fiecăruia dintre ei, dar hotărâse că el era cel chemat să facă o sinteză a întregii culturi pianistice și să-și afirme

un stil original și unificator. Avusese, în geneza propriei sale epopei, cortegii de critici, străjeri ai artei înghețate și adversari ai mișcării în artă, oamenii apusului, cum îi numea el, oameni care trăiau privind înapoia lor, indivizi pentru care stilul său, laborios plămădit, era răzvrătit, excentric și ireverențios față de compozitori. În fronda gusturilor „admise“, a ordinii apăsătoare și pretențioase a canoanelor, dând viață unor partituri, el voia să le dea o viață contemporană; considera că în spatele muzicii trebuie să fie o misiune, asumată cu curaj. „Muzica, unica glorie, este o operă deschisă și fierbinte, care n-ar trebui să se prefacă niciodată într-un cristal“, obișnuia el să spună. „Eu o iau de pe o hârtie, unde e moartă, și-i dau viață, dar nu-i pot reda forma și vibrația din epoca în care a fost compusă, pentru că nu trăiesc în acea epocă și nu am sensibilitatea acelei epoci, ci o reconstruiesc, turnând-o în ritmul și sensibilitatea acestui timp, a acestui public. Eu sunt clocoțul muzicii...“, declarase el pentru o revistă muzicală. Considera pianul o esență tare, pe care doar el o stăpânea pe deplin; nimeni nu înțelegea mai bine decât el firea și rostul muzicii. El era însuși chipul muzicii.

Pentru a scoate în evidență înrâurirea muzicii lui asupra melomanilor, născocise un nou cuvânt, socotind că limba română nu are o vocabulă care să descrie pe deplin impactul sunetelor plecate din mâinile lui asupra celor din sală; *muzifica* viețile melomanilor, le transpunea într-un spațiu vital ghidat de muzică, îi puneă să trăiască pe

portative, să-și alăture note muzicale oricărui gând, să asocieze lucrări muzicale oricărui moment din viețile lor, fericit sau trist, major sau minor. Profund sinestezică, *muzificarea* îi făcea pe melomani să revină voluptuos la gândul propriei lor vieți. Cine îl asculta doar era departe de puterea revelatoare a muzicii lui; ascultându-i muzica, melomanii vizualizau culorile celor mai alese flori, îndeosebi ciclamenul, miroseau parfumul de mosc sau de tei, vedeau figurile mitice ale geometriei, gustau dulceața mierii abia culese, vedeau desăvârșita cifră opt, în jurul căreia se orânduiesc octavele mirabilei muzici pe care erau binecuvântați să o respire.

Dincolo de orice critici, interpretările lui plăceau, chiar dacă intrigau. Era maestrul subtil al tuturor cheilor muzicale, al tuturor ritmurilor, un luptător împotriva stagnării și a stereotipurilor; își asumase modernizarea sufletelor melomanilor. Era prețuit pentru nota personală a interpretărilor lui temperamentale, de o înțelegere amplă, de un gust modern; detesta fidelitatea față de partituri, luându-și cu dezinvoltură libertatea de a le trece prin propriul cod estetic; diversitățile risipite ale literaturii pianului erau reunite de interpretarea lui într-un trunchi comun, care le dădea certitudine; în același timp, destinele atât de diverse ale celor care-l ascultau erau reunite într-un filon unic, ce le dădea sens. Deși cânta pe o axă paralelă cu cea a tradiției, încet-încet, criticii, cocoțați pe catedre și stereotipuri, se întorseseră cuceriți spre el, ca spre un răsărit neverosimil,

fiind supuși de muzica lui tămăduitoare, transformați în niște adulatori obedienți ai unui Zeu pe care nu-l mai puteau contesta. Prezența lui pe scena muzicală era o răbufnire de har, un șuvoi ce rupea toate zăgazurile. Paul Diamandi se considera decantarea a întregi secole de artă pianistică. Spiritul lui muzical era un îndrumar pentru viitorul artei interpretative, era sigur de asta. Având o părere atât de înaltă despre sine, socotea că el era cel chemat să scrie Epopeea definitivă a pianului și că cei care aveau șansa să-l asculte erau cei mai fericiți muritori. Întâietatea lui era pe viață.

– Trebuie doar să-ți menții forma prin muncă. Drumul tău este ascendent, îi spunea deseori Ioana, iubita lui statornică.

– Nu întrevezi posibilitatea ca un alt pianist să devină mai bun decât mine? o întreba el arogant, fără niciun rost aparent, altul decât nevoia de măgulire, cu o bătaie greoaie a pleoapelor, într-o izbucnire mai degrabă teatrală.

Ea nu răspunse. El se folosi de prilej pentru a trage o concluzie trufașă.

– E și firesc! Dacă sapi în mine, vei da de Liszt...

Socotea că teama (pe care și-o inducea deseori pentru a savura mai bine prezentul) că ar putea apărea un pianist pe măsura lui era ridicolă; nimeni nu se putea asemăna cu el. Își câștigase statutul de as al pianului pentru tot restul vieții. El, doar el, exprima adevăratul înțeles al cuvântului „muzică”. Muzica era substanța lui intimă. El era piscul muzicii.

– Nu! răspunse categoric Ioana, răsfoind un album de artă. Nu e nimeni la orizont cu un asemenea potențial, nu avem de ce să ne facem griji.

Voluptatea de a se afla singur în arena pianului îi întreținea o stare pe care el însuși o numea extatică. Tăria interpretărilor sale, pe care el le considera o zguduire a graiurilor interpretative vetuste și o rezolvare a crizei artei interpretative, aplauzele abundente, ochii halucinați ai publicului, măguliile celor din fotoliile rezervate ale Ateneului, rândurile laudative din jurnale, interviurile de televiziune, pe care le dăruia cu o siguranță de actor, toate se transformaseră într-o bucurie maniacă ce-i întreținea o stare de extaz permanent, care se instalase deja ca fond al vieții lui interioare. Înzestrat și harnic, găsise un filon de aur al interpretării, din care putea trăi pentru totdeauna. Arhitectul unor frumuseți de sunete nemaiauzite, de maiestruozitatea unor temple grecești, era deja atât de sigur pe statutul și pe drumul lui, încât își spunea deseori „tot viitorul este al meu, doar al meu”. Muzica lui era o cotitură; se socotea un spirit creator atât de mare, încât ar fi putut să-și asume o misiune, să producă o mișcare, o Reformă a artei. Se compara cu Liszt, neegalatul virtuoz dar și sensibilitatea întruchipată, cele două calități care, îngemănate, formează caracterul unui mare pianist.

Deși detesta înregistrările, regreta enorm, ca pe un eșec personal, faptul că Liszt, mort în capătul de sus al veacului său, nu trăise încă vreo câțiva ani pentru a apuca tehnica înregistrărilor,

asigurând astfel nemurirea stilului său pianistic, ce ar fi putut inspira la nesfârșit. Modelul său era Liszt; era sigur că Liszt însuși fusese, pentru vremea lui, un nonconformist, ca și el, Paul Diamandi. Să ajungă un Liszt era visul lui de copil.

Ajunsesese la întâlnirea divină cu pianul la șase ani; fusese ca o revelație, asemănătoare întâlnirii unui ucenic cu Iisus, o întorsătură a vieții de puterea unei revelații. Însoțea un prieten la lecția de pian a acestuia, doar pentru a-și omorî timpul. A stat toată lecția și l-a urmărit, fascinat; au fost primele clipe de dragoste dintre el și pian, o dragoste la primele octave, începutul unei relații pentru toată viața. I-a plăcut atât de mult studiul de Czerny pe care îl repeta prietenul său încât și-a dorit, apoi și-a propus cu hotărâre să-l cânte și el; fulgerul ambiției îl lovise din plin. Și-a însoțit prietenul la următoarea lecție și a anunțat-o pe profesoara acestuia, cu o nerăbdare voluptuoasă, că vrea și el să ia lecții, pentru a cânta Czerny. Atunci izbucnise în el flacăra muzicii. Acel neînsemnat studiu de Czerny era ca o lumină pe care o aruncase în fața lui și pe care voia s-o urmeze cu sfințenie; ambiția lui nemăsurată se stărnise chiar în acel moment. Pornise pe calea pianului, considerându-se croit din ambiție. Prima lui profesoară, aspră cu el, de o nemiloasă minuțiozitate, care intuise la el de la început instinctul muzicii, îl influențase în bine; ea a deslușit imediat toate calitățile lui și l-a încurajat, rămânând energia din spatele primilor lui ani de studiu și din culisele

formării caracterului său de artist. Se considera rodul bun al solului hrănitor care fusese prima lui profesoară de pian, a cărei manieră autoritară avusese asupra lui un efect benefic, pentru că se așternuse la muncă pe viață, nesocotind niciun moment că talentul îl scutea de osteneală. Ea a fost singurul îndrumător din cariera lui; nu după lungă vreme, a socotit ca pășise deja peste vârsta îndrumărilor, devenind un autodidact. Se învăța singur pe sine, iar munca era cea mai bună călăuză.

Pianul era toată viața lui; nu avea amintiri independente de pian și nu pusese niciodată margini devotamentului său pentru miraculosul instrument. Muzica mocnea în el ca un foc, dându-i o continuă stare de neastâmpăr.

Talentul lui era o revărsare, de asta nu se îndoia nimeni, dar ceea ce îl adusese în fruntea elitei pianistice – și asta o știa el cel mai bine – fusese munca, ore întregi în fiecare zi, ambiția de a ajunge în vârf, mult mai mult decât plăcerea de a face muzică. „Prețul nemuririi este muncă“, obișnuia să spună. Arase ogorul pianului în lung și în lat și îi știa fiecare brazdă pe de rost; aplecat spre studiu, își înălțase cariera printr-o muncă asiduă; studiul stăruitor era temelia solidă a tot ceea ce reprezenta în viața muzicală; muncise cu râvna unei furnici conduse, uitând de propria lui viață. La opt ani, uimea în concerte în care lăsa publicul fără suflare, iar la cincisprezece era deja pe un pedestal ferm, pe care îl acceptase fără modestie, convins că era întruchiparea lui Liszt.